

Тема 6. Система критики глобалізації.
Альтерглобалізм: сутність і базова програма

План:

1. Система критики глобалізації.
2. Історія розвитку та становлення ідеології альтерглобалізму.
3. Представники альтерглобалізму: ідеї та погляди.
4. Мета та основні напрями альтерглобалізму.
5. Програми альтерглобалізму.

1. Система критики глобалізації.

Глобалізація – це багатогранний процес, який справляє неоднозначний і суперечливий вплив на світове господарство, економічну безпеку держав і розподіл між ними виникаючих господарських вигід та загроз. Глобалізація має як переваги, так і недоліки.

З одного боку, глобалізація відкриває великі можливості, такі як: прискорення уніфікації та поширення передових технологій; стійкість функціонування інформаційної мережі; розвиток творчості та нововведень; економічне зростання на основі інтенсифікації економічного, наукового, культурного розвитку народів; удосконалення механізму розподілу ресурсів, підвищення ефективності їх використання на основі розвитку глобальної конкуренції; підвищення якості життя, поліпшення добробуту сімей, розширення можливостей вибору та доступу до нових ідей, знань. До переваг глобалізації відносять посилення міжнародної координації на базі формування економічного середовища, що ґрунтується на уніфікованих принципах і правилах, зменшення загрози міжнародних конфліктів і війн; поширення ідей гуманізму, демократії, захисту громадянських прав і основних свобод людини.

З іншого боку, глобалізація породжує загрози та ризики, такі як: ризики технологічної диференціації, консервації технологічної і соціальної відсталості країн внаслідок їхньої неконкурентоспроможності, слабкості ресурсної бази; глобальної нерівномірності економічного і соціального розвитку, посилення стратифікації і диспропорцій світової економіки; поглиблення розриву між товарними і фінансовими ринками, загрози глобальних криз; деградації неконкурентоспроможних виробництв, зростання безробіття, викликаного структурною перебудовою та новими вимогами до якості робочої сили, загострення соціальних проблем, ослаблення національних систем соціального

захисту; загострення міжнародних конфліктів, національної та релігійної нетерпимості, створення глобальної мережі злочинного бізнесу, міжнародного тероризму; втрати національної ідентичності, руйнування звичайного способу життя, ціннісних орієнтирів, стандартизації національних культур; транснаціоналізації екологічних, економічних, технологічних проблем, глобальної ядерної катастрофи.

Все це посприяло критиці деяких глобалізаційних процесів, які мають неоднозначний вплив на розвиток світової економіки.

Критикуючи неоліберальну модель глобалізації, зарубіжні та вітчизняні дослідники звертають увагу на комплекс властивих їй суперечностей між:

- становленням єдиного економічного простору і виникненням потужних регіональних блоків;
- об'єктивною тенденцією до збільшення обсягів виробництва, зростанням продуктивності праці і спрямованістю до поглиблення поляризації доходів і споживання;
- підвищенням ефективності світової економіки та падінням життєвого рівня значної частини населення;
- ефективністю вільного переміщення капіталів і руйнівною спекулятивною діяльністю світової фінансової еліти;
- фінансовим капіталом і віртуальним сектором, промисловим капіталом і реальним сектором глобальної економіки; • посиленням культурного розмаїття і культурним нівелюванням згідно зі стандартами поп-культури;
- потребою у стабільності і розповсюдженням локальних осередків нестабільності, міжнародної злочинності і тероризму.

Неоліберальна модель глобалізації має пагубні наслідки не тільки для країн третього світу, але й для розвинених країн. Згідно з твердженням західного економіста, лауреата Нобелівської премії Моріса Алле – «всеохоплююча глобалізація торгівлі між країнами з істотно різними рівнями заробітної плати не може не призвести до безробіття, до падіння темпів економічного зростання, нерівності та бідності.

Таким чином, критика глобалізації будується на невизнанні її сприятливих наслідків і наголошенні на тому, що сили, які стоять за глобальними економічними трансформаціями, виступають проти використання глобальних регуляторних інструментів, сприяють створенню транснаціональних утворень,

дії яких підривають стабільність державних соціальних структур, не відповідають суспільним потребам і є абсолютно неконтрольованими. Найбільш відомими критиками глобалізації є американські економісти Д. Барбер, Д. Кортон, Г. Дейлі, П. Бьюкенен, Дж. Голдсміт.

Противники глобалізації акцентують увагу на тому, що сотні мільйонів трудящих постійно перебувають під негативним впливом глобальних потрясінь (фінансових, політичних, військових) внаслідок активізації конкурентної боротьби на ринках, зростаючої нерівності у прибутках, відсутності гарантії зайнятості для населення, відчуженості від результатів виробництва тощо. Також вони виступають проти експлуататорської сутності приватного капіталу, проти гігантів міжнародного бізнесу, що зробили увесь світ ареною експлуатації праці капіталом. Глобальний капітал, у контексті їхньої критики, має за мету сприяти створенню такого світового устрою, який би захищав інтереси робітників у процесі виробничих відносин капіталістичної системи. Для цих критиків глобалізація персоніфікується з активізацією корпоративної влади у світі, а СОТ є останнім за часом виникнення уособленням усієї системи глобального корпоративного управління.

Противники глобалізації, насамперед у США, акцентують свою увагу на загрозі втрати державою свого національного суверенітету. Культурні та етнонаціональні цілі держави вимагають підтримки сильного й ефективного державного регуляторного механізму. Тому глобалізація, яка ігнорує особливості національних культур в усіх їх проявах і намагається їх уніфікувати, сприймається найголовнішим руйнівником релігійних і родинних цінностей, суспільної солідарності. Неоконсерватори наводять приклад США як країни з ідеалами, в якій віра в демократію є спадщиною американської традиції. Комунітаристи (communitarianism, від англ. «community» – спільнота) – впливовий напрям в американській соціальній теорії, що сформувалася у 1990-х навколо ідей і праць А. Етціоні. Практично з самого моменту виникнення розвивався не тільки як соціальна філософія, але і як соціально-політичний рух, що відстоює інтереси громад у відносинах з державою і бізнесом.

Комунітаристи протиставляють глобалізацію невеликим сусідським спільнотам, які являють собою основу реальної демократії й охорони прав громадян. Світові ринки, через їхню колосальну віддаленість, підривають власність громадян – базис, на який спирається сучасна демократія. Жодна система трудової мотивації, на їхню думку, нездатна замінити сусідські спільноти.

Професійні спілки, культурні традиціоналісти також жорстко критикують глобалізацію. Саме той факт, що процеси глобалізації абсолютно ігнорують політичний лад окремої країни заради досягнення цілей абстрактної загальної стабільності, передбачуваності, викликає активний супротив серед суспільно свідомих рухів і окремих громадян.

Таким чином, на засадах критики глобалізації виникає ідеологія альтерглобалізму.

2. Історія розвитку та становлення ідеології альтерглобалізму.

Ідеологічною основою антиглобалістського руху стало декілька праць, в тому числі книга канадської журналістки Наомі Кляйн «Людина проти брендів», в якій піддавалася критиці виробнича політика ТНК і повсюдне насадження брендів у масовій культурі. Також на формування руху вплинули пацифістські та антиімперіалістичні течії політичної думки, внаслідок чого активісти руху розділяють погляди на зовнішню політику США таких авторів, як Ноам Хомський і Сьюзан Зонтаг.

В останні два десятиріччя підйом протестного руху проти неоліберальної глобалізації є одним з яскравих проявів соціальної активності. Перехід до неолібералізму як стратегії економічного розвитку, здійснений урядами провідних країн Заходу, і перш за все Великобританії і США, з метою подолання економічного спаду та підвищення конкурентоспроможності національних економік на початку 70-х років, відзначився низкою політичних та економічних реформ, які передбачали дерегуляцію соціальної сфери, приватизацію державної власності й скорочення витрат на соціальну сферу. Неоліберальна парадигма стала визначальною також у системі міжнародних економічних відносин. Паралельно здійснювалося посилення регулюючої ролі глобальних інститутів – МВФ, Світового банку і Світової організації торгівлі (СОТ).

Значну увагу неоліберали приділяли глобалізації, становленню єдиного економічного, інформаційного, культурного і соціального простору, а також поширенню західних демократичних цінностей у всіх країнах світу та поглибленому впровадженню їх у соціальні структури і суспільне життя. В явищі глобалізації неоліберали бачать наочне підтвердження правоти своєї парадигми, стверджуючої необхідність створення наднаціональних структур – аж до світового уряду (світового управління). Глобалізація та ерозія національного суверенітету, у тому числі й у вирішенні національних економічних проблем,

посилили увагу суспільства до зростання глобальної могутності міжнародних інститутів і впливу ТНК при відсутності прозорості та звітності в їхній діяльності.

Зміцнення неоліберального фундаменталізму у світовій економіці та запевнення його прибічників щодо відсутності альтернативи неоліберальній глобалізації стимулювали на початку 90-х років дискусії з питань можливості утворення умов для більш соціально, економічно і екологічно справедливої глобалізації. У дискусіях, що відбулись у багатьох країнах світу, противники глобалізації поступово формулювали спільні позиції з основних проблем сучасного етапу розвитку світової економіки. Сформувалось загальне уявлення про відповідальність міжнародних фінансових і економічних організацій за політичні конфлікти та економічні провали як в окремих країнах, так і в цілих регіонах світу. У суспільній свідомості затверджувалось уявлення про те, що в основі всіх тих проблем, які мала світова економіка й окремі країни протягом 80 – 90-х років, – це неолібералізм та діяльність міжнародних організацій.

Економічні наслідки неоліберальної глобалізації об'єднали в опозицію до неї найрізноманітніші сили. Неоліберальні реформи стимулювали активність різних соціальних сил у країнах Півночі. Робочий рух в індустріальних державах протягом 80 – 90-х років виступав проти приватизації підприємств, наступу на права робітників, спаду виробництва, структурних перетворень у промисловості й переведення робочих місць до країн, що розвиваються. Екологи виступали проти СОТ, торгові правила та регулююча діяльність якої негативно впливала на ефективність національного законодавства та заходи в галузі охорони довкілля. У Північній Америці в ці роки проводилися масові кампанії проти створення на континенті зони вільної торгівлі. Так, у 1988 р. канадські активісти та націоналісти активно протестували проти лібералізації торгового режиму між США та Канадою, вважаючи, що це спричинить скорочення робочих місць, соціальних програм і призведе до втрати культурної ідентичності. Підписання угоди про створення Північноамериканської зони вільної торгівлі (НАФТА) викликало протести в усіх країнах континенту. Проти угоди виступали як традиційні противники вільної торгівлі (профспілки, націоналісти, екологи), так і нові об'єднання, такі як «Союз захисту відповідальної торгівлі» (Alliance for Responsible Trade), «Громадянська кампанія проти вільної торгівлі» (Citizens Trade Campaign) у США, мексиканська мережа громадянських заходів проти вільної торгівлі (RAMALK). У країнах Півдня 80-ті роки також були відзначені зростанням протестних настроїв – проти економічних криз, спровокованих політикою структурної адаптації (structural adjustment), нав'язаної МВФ, проти зростаючої нерівності між країнами Півдня та Півночі та величезних боргів, які мають країни, що розвиваються.

Провали економічних реформ, здійснених згідно з неоліберальними рецептами Світового банку та МВФ, призвели до радикалізації громадянського суспільства і політичних партій у країнах Латинської Америки. Фінансові кризи у Південно-Східній Азії в 1997 р. стимулювали антиглобалістські настрої. Більшість організацій громадянського суспільства країн, що розвиваються, почали активно співпрацювати між собою та розвивати міжнародні контракти з організаціями країн Півночі. Зокрема, в ході переговорів щодо створення зони вільної торгівлі в Латинській Америці паралельно із переговорами міністрів торгівлі і головами урядів в Чилі, Бразилії, Коста-Риці були запропоновані “народні саміти”. Такі саміти були організовані активістами країн – учасниць форумів Азіатсь-108 ко-Тихоокеанського економічного співробітництва (АТЕС) під час зустрічі голів держав та урядів країн АТЕС у Ванкувері та Манілі.

Незадоволення наслідками впровадження у життя неоліберальної моделі глобалізації кристалізувалося у транснаціональний рух протесту, який і одержав назву антиглобалістського, або альтерглобалістського. Перші масові виступи проти неоліберальної глобалізації і міжнародних інститутів відбулися у 1997 р. у Парижі – проти прийняття Міжнародної угоди з інвестицій, що були організовані рухами і організаціями, які виступають за «глобальне громадянське суспільство»; наприкінці 1999 р. – у Сіетлі проти розширення сфер діяльності СОТ. Ці акції протесту стали демонстрацією здатності соціальних рухів ефективно протистояти єдиним фронтом викликам неоліберальної глобалізації, що нав’язувала країнам та цілим континентам несправедливі правила міжнародної торгівлі, порушуючи права людини і права працівника, негативно впливаючи на навколишнє середовище. Сіетл став новим етапом в історії соціальних рухів, оскільки об’єднав активістів з різних країн світу, надавши транснаціонального характеру колективним заходам і протесту.

Результатом критичного оцінення неоліберальної глобалізації та її наслідків стало визнання більшістю учасників соціальних рухів того факту, що вона спричинила виникнення всіх проблем, проти яких вони борються: чи то деградація довкілля, переведення робочих місць у країни з більш низькою заробітною платою, порушення прав людини на напівлегальних підприємствах у країнах, що розвиваються, зростання бідності та нерівності у світі, борги, які ставлять на межу катастрофи численні країни, що розвиваються, тощо². У відповідь на матеріалізацію світу альтерглобалізмом висувуються широкі гуманні, соціальні, культурні, екологічні гасла – скасування боргів країнам, що розвиваються, встановлення демократичного контролю над фінансовими ринками та їх інститутами, надання права на працю і гідну заробітну плату,

вимоги до екологізації виробництва, рівноправ'я між статями, заборона на примусову та дитячу працю, захист прав етнічних меншин і багато інших.

Цілком закономірним з цього приводу є заклик Європейського соціального форуму (ЄСФ) до суспільних рухів цього континенту щодо необхідності боротьби: проти неолібералізму, проти війни, проти расизму, проти сексизму і гомофобії; за права та «іншу Європу». Демократичні вимоги антиглобалістів спрямовані на збереження та зміцнення громадського контролю над проблемою вирішення долі людей у країні, регіоні, суспільстві, світі. Саме тому ключовими пунктами їхньої програми є соціальні питання¹. Таким чином можна зауважити, що ідеологія альтерглобалізму виникла на базі неоліберальної моделі глобалізації з її негативними наслідками та суперечностями.

3. Представники альтерглобалізму: ідеї та погляди.

Ідейним родоначальником руху прийнято вважати американського економіста, лауреата Нобелівської премії Джеймса Тобіна, який запропонував стягувати хоча б символічний податок на фінансові спекуляції і спрямовувати отримані кошти на соціальні потреби. За ставкою податку в 0,1 % утворюється сума в сотні мільярдів доларів.

Відомий український економіст-міжнародник Т. В. Кальченко вважає альтерглобалізм «оберненою стороною» процесу глобалізації, новим типом базової демократії, метою якої є презентація і втілення нових принципів функціонування світової системи, які ґрунтуються на засадах соціального партнерства, соціального захисту та на інституті соціальної держави й реальних демократичних цінностях. Характерними виразниками ідеології альтерглобалізму є різноманітні антиглобалістські рухи і організації. Академік О. Т. Богомолів зазначає, що те, що одержало клеймо «антиглобалізм», у дійсності є зовсім не запереченням об'єктивного процесу світового розвитку, а протестом проти його сучасних форм, які склалися під впливом інтересів провідних індустріальних держав, насамперед США, і не враховують необхідною мірою проблем решти світу. Погляди американського економіста та громадського діяча Л. Ларуша та словенського філософа А. С. Жижика спрямовані на аналіз сучасної моделі глобалізації та її критики. Л. Ларуш протипоставляє віртуальній економіці реальну, яка виробляє відчутні блага. А. С. Жижик ключовим протиріччям на сучасному етапі вважає протиріччя між ідеологією прав людини, рівності, світової держави та ідеологією споживання, яка орієнтує людину на отримання

задоволення. Його критика загалом поширюється на основи глобалізму як ідеології. Він обвинувачує Захід у переході до «прихованого фашизму» під вивіскою лібералізму. Ідеологічно альтерглобалістський рух підтримують і багато інших науковців та громадсько-політичних діячів: індійська вчена, учасниця екологічного руху і феміністка Вандал Шива; засновник АТТАС, головний редактор «Ле Монд Дипломатик» Ігнасіо Рамоне та інші.

Цеглинкою в ідеологічне підґрунтя руху лягла книга лауреата Нобелівської премії з економіки за 1999 р. Амартія Кумара Сіна «Розвиток свободи» (Development as Freedom). Хоча її автор і не зараховує себе до антиглобалістів, ця робота принесла усвідомлення того, що розвиток країн третього світу повинен розумітися як розширення можливостей людини, а, отже, має бути пристосований не тільки до завдань збільшення ВВП, але і до позитивних змін у сфері освіти та охорони здоров'я.

Розширили розуміння залежності і економічної недорозвиненості в капіталістичному світі роботи Іммануїла Валлерстайна, особливо ті, що розкривають тему глобальної структурної кризи, яка вразила весь світ, що має, на його думку, дві важливі риси. Перша з них – це повна відсутність тієї сили, яка могла б урівноважити системні коливання. Більш того, у своєму нинішньому стані система настільки чутлива, що навіть невеликі соціальні мобілізації у змозі спричинити дуже серйозні наслідки – так званий «ефект метелика». Друга ключова риса структурної кризи полягає в хаотичній будові двох таборів, що ведуть боротьбу за те, яка система прийде на зміну нинішній. В. Валлерстайн назвав ці дилеми «духом Давосу» і «духом Порту-Алегрі».

У цілому погляди американського дослідника І. Валлерстайна базуються на тому підґрунті, що сучасна світова економіка була і вважається капіталістичною економікою. Її основною рушійною силою є нескінченне накопичення капіталу. Його межі визначають поділ праці, який охоплює земну кулю, починаючи з середини ХІХ ст. Суверенні держави виникли в рамках цих меж, вони об'єднані в міждержавну систему. Накопичення капіталу відбувається в межах часткового вільного світового ринку. Різна потужність держав викликає нерівномірний розподіл світового прибутку, забезпечуючи постійне його переміщення від периферії до центру. Капіталістична економіка має періодичні цикли розширення і скорочення, викликані монополізацією економічного життя.

На думку І. Валлерстайна, майбутнє світу буде визначатися саме в ході спроб налагодження повноцінного діалогу між Державою (урядами національних держав і всіма їх об'єднуючими міжнародними наднаціональними структурами)

і Громадянським суспільством (яке багато дослідників уже визначають терміном «глобальне»).

Таким чином, можна підкреслити, що неоліберальна модель глобалізації є лише однією з можливих альтернатив багатовекторного процесу глобальної трансформації світової економіки та потребує реформування.

4. Мета та основні напрями альтерглобалізму.

Альтерглобалізм (альтернатива глобалізму) – це теорія й ідеологія демократичної глобалізації, ідейно-політичного обґрунтування нового світового порядку з позицій широкої демократичної громадськості. Альтерглобалізм – соціально-політичний рух, який виник наприкінці ХХ ст. і виступає за глобалізацію в інтересах громадян. Він ставить за мету змінити основні параметри глобалізації. Будучи спочатку частиною антиглобалістського руху, альтерглобалізм виокремлюється із загальнопротестного відношення до глобалізації, тобто антиглобалізму. Вперше ідеї альтерглобалізму було розповсюджено у 2001 – 2002 рр. на соціальних форумах у Порту-Алегрі та у Флоренції. Альтерглобалізм не просто критикує глобалізацію за її негативні наслідки для людства, але й пропонує іншу стратегію глобалізації, яка мала б гуманістичний зміст, провадилася б в інтересах широкого кола учасників й вела до формування глобального громадянського суспільства. Альтерглобалізм об'єднує сили, які не приймають ідеологію, форми й наслідки глобалізації, але визнають її об'єктивний характер і висловлюють сподівання на можливість глобалізації з «людським обличчям».

Основною метою руху є розвиток процесів інтеграції економік, народів і культур на основах демократії, соціальної справедливості, поваги до самостійності та самобутності національно-культурних утворень.

Антиглобалістський рух є мережевою соціальною організацією, яка має такі риси: неієрархічність, децентралізація, переважно горизонтальна і/або функціональна кооперація учасників; гнучкість, швидка зміна форм і конфігурацій; легкість і швидкість створення і розпаду структур, їх абсолютна відкритість для входу і виходу; загальнодоступність мережевих ресурсів (у першу чергу інформаційних); рівні права учасників мережі, незалежно від їх ролі, масштабу, ресурсного потенціалу; антиринкове спрямування; унікальність конструктивних властивостей мереж. Антиглобалістський рух керується

сукупністю правил, принциповими з яких є: інтернаціоналізм руху; інтеркласовість і інтерідеологічність; антигегемоністський характер.

Загальними цілями антиглобалізму є висунення альтернативної концепції побудови світової системи, майбутні учасники якої не претендують на монополізацію прав глобального управління, а керуються у своїх діях існуючою в суспільстві громадською думкою. Як проголошують самі антиглобалісти, їх метою є «навчати, мобілізувати і надихати людей на активні дії». Основні принципи антиглобалістів – це: солідарність, співробітництво і відповідальність; організація на принципах вільної, добровільної і ефективно діючої асоціації; самоорганізація і самоуправління.

Антиглобалістська діяльність організується переважно навколо таких тем:

- 1) анулювання боргів країн Півдня;
- 2) виступи проти діяльності СОТ;
- 3) реформа міжнародних фінансових організацій і прийняття нової Бреттон-Вудської угоди;

4) введення податку на фінансові операції. Основними загальними цілями альтерглобалістського руху є: у середньостроковому плані – анулювання або реорганізація і демократизація нинішніх наднаціональних структур (СОТ, МВФ, Всесвітнього банку), забезпечення прозорості в їхній діяльності; у довгостроковому плані – розробка альтернативних, демократичних механізмів прийняття рішень з міжнародних проблем, усунення соціальних, економічних, екологічних диспропорцій між державами.

За ідеологічною ознакою рух може розглядатися як:

- 1) протест проти системи, мотивований етичними міркуваннями;
- 2) виступи за реформу існуючої міжнародної економічної системи і надання їй демократичного, соціального і екологічно орієнтованого спрямування;
- 3) боротьба за створення альтернативної системи управління в рамках світової економіки;
- 4) радикальні виступи проти капіталістичної системи у цілому.

Прибічники альтернативної глобалізації наполягають на створенні Всесвітнього парламенту, депутати якого мають обиратися прямим голосуванням усіх громадян світу. Прибічники радикальних заходів з подолання

неоліберальної глобалізації виступають проти ринкової економіки суспільства споживання, «тиранії торговельних марок», приватної власності. Борці за «глобальну справедливість» виступають проти деградації навколишнього середовища, руйнації культурної ідентичності та у більш глобальному сенсі проти «комерціалізації» і приватизації світу. Звідси критика в першу чергу спрямовується на діяльність ТНК і фінансових інститутів, що керуються у своїй діяльності виключно короткостроковими цілями максимізації прибутків, нехтуючи соціальними та екологічними нормами й інтересами. Основними видами діяльності антиглобалістського руху є зустрічі, демонстрації проти проведення офіційних самітів міжнародних інститутів тощо.

Учасники руху проводять «соціальні форуми», на яких аналізується процес глобалізації, обговорюються способи опору та альтернативні пропозиції. У цілому, етапність дій антиглобалістів може реалізовуватися:

1) у короткостроковій перспективі – шляхом зриву конференцій, зустрічей, заходів наднаціональних організацій та концернів поряд з цілеспрямованим завданням надання збитків окремим корпораціям, підприємствам через бойкотування, пошкодження майна, хакерські атаки на системи управління;

2) у середньостроковій перспективі – анулюванням або реорганізацією та демократизацією конференцій існуючих наднаціональних організацій і таких, як СОТ, МВФ, Світовий банк;

3) у довгостроковій перспективі – розробленням альтернативних варіантів прийняття рішень щодо усунення соціальних, економічних, екологічних розбіжностей між державами.

Міжнародний антиглобалістський рух організований у вигляді відкритої мережі, яка ґрунтується на альянсі соціальних структур і не має керівної ланки. У широкому спектрі руху представлені такі категорії громадських організацій та верстви населення: організації, що займаються вирішенням проблем відносин Північ – Південь, а також висловлюють солідарність і симпатії до визвольних рухів у країнах Близького Сходу, Латинської Америки тощо; об'єднання безробітних, представники руху за права жінок; захисники тварин та довкілля; представники лівих, антифашистських кіл; представники анархосиндикалістських кіл; представники кіл «чистих антиглобалістів». В умовах трансформаційних процесів сформувався державний альтерглобалізм, який реалізується у політиці деяких урядів і лідерів. Між державним альтерглобалізмом і суспільним альтерглобалізмом установилася взаємодія: державні діячі беруть участь у соціальних форумах і підтримують ряд суспільних

ініціатив; з іншого боку, державні проекти користуються широкою підтримкою громадських організацій. Суспільний і державний сегменти альтерглобалістського руху взаємозалежні: один забезпечує іншому соціально-політичну підтримку, зокрема електоральну базу; інший може дати першому конструктивну перспективу.

5. Програми альтерглобалізму.

Програма антиглобалістів передбачає розвиток двох взаємопов'язаних напрямів – трансформістського (зміцнення системи самоуправління) і руйнівного (протидія укріпленню влади корпоративного капіталізму). Трансформістський напрям антиглобалістського руху очолюється французькою організацією АТТАК («За податок Тобіна на користь громадян»), що утворювалась з метою боротьби із спекулятивними переміщеннями фінансового капіталу, охопила своєю діяльністю більш ніж 50 країн світу. Зараз її завданням є обмеження впливу фінансового капіталу і тим самим оздоровлення сучасної капіталістичної системи. Ця структура виступала за рішучу протидію «Багатосторонній угоді про інвестиції», яка, на думку керівника комітету з проблем світової торгівлі руху «Громадянське суспільство», є таємно укладеною між розвинутими країнами з метою координування інвестиційної політики стосовно країн Третього світу. Саме тому навколо АТТАК об'єдналися екологічні, жіночі організації, профспілки. Заклики до зміцнення суверенітету та влади національних держав на противагу транснаціональному контролю лунають з боку організацій з країн Третього світу, а також з боку поміркованого крила антиглобалістів країн світового авангарду.

Представники руйнівного крила антиглобалістів вважають плани АТТАК та інших поміркованих альтерглобалістських структур реформістськими, утопічними і нездійсненними, оскільки їх реалізація суперечитиме інтересам панівних кіл і груп всередині глобального суспільства. Вкрай лівий альтерглобалізм, що значною мірою успадковує анархістські традиції, відмовляється бачити в державі нейтральний інститут регулювання і стимулювання розвитку національного добробуту. Він закликає до демонтажу державних структур на користь самоорганізованого суспільства.

Прибічники альтерглобалістського руху акцентують увагу на тому, що необхідна нова модель глобалізації, якій були би притаманні такі ознаки:

- відновлення рівноваги між ринковими і зовнішніми регуляторами у світовому масштабі;
- гуманізація і орієнтація на загальнолюдські цінності, дотримання громадянських прав і свобод, визнання культурної самобутності усіх народів світу; • розвиток діалогу та партнерства цивілізацій, проголошення взаємодії і співпраці універсальних форма людських відносин, перевага економіки над політикою;
- забезпечення балансу інтересів і рівності можливостей для всіх країн, визнання специфічних потреб розвитку;
- демократизація діяльності міжнародних організацій, формування ефективного механізму координації дій національних держав;
- усунення практики подвійних стандартів у відносинах між країнами, ліквідація штучних бар'єрів для поширення знань та інформації, розширення доступу до нових ідей, науково-технічних досягнень з метою зростання добробуту і якості життя населення всіх країн;
- забезпечення більшої інформованості суспільства щодо проблем глобалізації, залучення незалежних громадських і наукових організацій до розробки та прийняття господарських рішень на всіх рівнях влади;
- екологічна і соціальна спрямованість економічного розвитку, гармонійне відтворення людини, соціальних відносин, чистого довкілля;
- формування багатополюсного світу, співпраця національних держав і міжнародних організацій у вирішенні глобальних проблем.